

**Program rada za učitelje/nastavnike
provoditelje izvannastavne aktivnosti
„Građanski odgoj i obrazovanje“
za osnovne i srednje škole Grada
Zagreba**

Radna skupina za izvannastavnu aktivnost „Građanski odgoj i obrazovanje“ u osnovnim i srednjim školama Grada Zagreba

2021. godine

Građanski odgoj i obrazovanje u povezanosti s drugim međupredmetnim temama

Konfucije: Kad se državom dobro upravlja, siromaštvo je sramota Kad se državom loše upravlja, bogatstvo je sramota

UVOD

CILJ izvannastavne aktivnosti Građanski odgoj i obrazovanje (GOO) je doprinijeti usustavljanju kompetencija koje su učenici razvili kroz druge predmete u međupredmetnom konceptu provođenja GOO-a te doprinijeti cjelovitijem razvoju kompetencija učenika za aktivno sudjelovanje i dobro upravljanje društvenim zajednicama u kojima žive, Gradom Zagrebom i državom.

Suvremeni koncept Građanskog odgoja i obrazovanja temelji se na razvoju kompetencija koje obuhvaćaju znanja, vještine i vrijednosti za razliku od tradicionalnog koncepta koji se temelji na predavanju i usvajanju obrazovnih sadržaja. On traži novi pristup učenju, poučavanju i novu metodologiju planiranja i programiranja nastave.

„U većini europskih zemalja odgoj i obrazovanje za demokratsko građanstvo i ljudska prava nije novi predmet u osnovnim školama, već on dodaje novu perspektivu učenju i poučavanju unutar postojećeg kurikulumu. To znači da se učitelji i učenici potiču da rade na drugačiji način“, ... slijedeći¹ ...načela dobrog poučavanja.“²

---

¹ Odrastanje u demokraciji; autori: Rolf Gollob, Wiltrud Weidinger; ur. hrv. izdanja: N.Lončarić Jelačić; godina: (2010) CoE, Strasbourg; (2015) AZOO, Zagreb; www.azoo.hr www.livingdemocracy.com str. 6

² Kako svi nastavnici mogu poduprijeti odgoj i obrazovanje za demokratsko građanstvo i ljudska prava: okvir za razvoj kompetencija. Peter Brett, Pascale Mompoin-Gaillard i Maria Helena Salema. Suradnici: Virgílio Meira Soares, Vedrana Spajić-Vrkaš, Sulev Valdmaa i Ulrike Wolff-Jantofsohn. VE, Strassbourg, 2009., hrvatsko izdanje AZOO, Zagreb, 2013.

Ukoliko učenici dobro nauče, uvježbaju i usvoje vrijednosti kako se izgrađuje društvena zajednica na demokratskim načelima pravednosti, kako se organiziraju društveni odnosi, kako se donose dobra pravila i zakoni, ako prihvate građansku i društvenu poduzetnost u razvoju i zaštiti općeg dobra kao vrijednost, onda se naše generacije koje odgajaju mlade naraštaje mogu nadati dobro uređenoj i prosperitetnoj lokalnoj zajednici i državi u budućnosti.

Narod organiziran u demokratsku državu ima ustav, institucije, zakone, tijela vlasti – Sabor, Vladu, ministarstva i dr. Na izborima izabire stranke i politiku koju želi da upravlja zemljom. Tako organizirani narod ima pravo i obvezu, između ostalog, alatima dobre uprave ostvarivati dobar nacionalni dohodak kojim financira ostvarivanje prava svih građana i državljana, na kvalitetnije obrazovanje, rad, zdravstvenu zaštitu, mirovinu, zaštitu, života, zdravlja, ljudskog dostojanstva i svih drugih temeljnih ljudskih prava.³

Stoga bi učenici kroz ovaj predmet trebali upoznavati, stjecati i usvajati alate dobrog upravljanja, razlikovati pravedna demokratska načela od nedemokratskih i puno drugih važnih stvari koje uče njihovi vršnjaci u drugim europskim zemljama, da mogu surađivati s njima u interesu vlastite zemlje i biti im konkurentni na zajedničkom europskom tržištu.

Potrebno im je pružiti znanja i sposobnosti koje će im biti od koristi i u privatnom i obiteljskom životu, u budućem poslovnom životu i u cjeloživotnom učenju.

Građanski odgoj i obrazovanje treba biti za sve učenike

Zašto Građanski odgoj i obrazovanje treba biti poput pravne države u kojoj su, između ostaloga, svi građani jednaki pred zakonom. Treba biti stručno i znanstveno utemeljen, objektivan, bez pristranosti i stavljanja u službu neke ideologije ili partikularnih interesa. Temeljna ljudska prava utvrđena u Općoj deklaraciji o ljudskim pravima, jednako vrijede za sve ljude. Suvremeni koncept Građanskog odgoja i obrazovanja temelji se na ljudskim pravima i kao takav treba biti namijenjen svim učenicima, svih vrijednosnih orijentacija, u granicama Ustava Republike Hrvatske. Učenici

---

³ Opća deklaracija o ljudskim pravima (Universal Declaration of Human Rights), UN, 1948. Europska konvencija o ljudskim pravima i temeljnim slobodama (European Convention on Human Rights and Fundamental Freedoms), VE, 1950.

bez straha od kazne trebaju imati pravo iznijeti svoje mišljenje i argumentirati ga uvažavajući argumente drugih učenika koji mogu biti različiti od njihovog. Na taj se način uče koristiti snagom argumenta, umjesto vrijeđanjem ili fizičkom snagom prema slabijima. Na kraju se može donijeti zajednički zaključak ili dogovor. To je demokratski način na koji se može učiti dijalog u različitosti i pluralizam promišljanja do najboljeg rješenja problema u društvenoj zajednici koji vodi nekom zajedničkom cilju, zajedničkoj dobrobiti. Kada gledamo naš Hrvatski sabor i rasprave koje se u njemu vode, vidimo da te demokratske građanske vrline jako nedostaju našim građanima izabranima na položaje vlasti. Dakle, učenicima se u Građanskom odgoju i obrazovanju ne smije nuditi neki novi „marksizam“, kako se ponekad može čuti od strane roditelja i učitelja, već alati koji će biti korisni za njihov osobni razvoj i razvoj društvene zajednice, da ne moraju napuštati svoju zemlju, već biti osposobljeni da u „Lijepoj našoj“ bude lijepo živjeti.

U Građanskom odgoju i obrazovanju učenici trebaju naučiti koristiti alate za stvaranje dobrog života za sve građane, srazmjerno njihovom zalaganju. Najvažniji alat je država. U usporedbi s drugim narodima i državama možemo vidjeti kako dobro koristimo taj alat po razini uspješnosti u društvenom i gospodarskom razvoju. Je li stvaramo svoj dohodak u dostatnoj mjeri ili se zadužujemo? Zašto? Treba li tako biti ili može i drugačije, bolje za sve?

Učenici i nastavnici često kažu da oni ne mogu ništa promijeniti. Nastavnici na stručnim usavršavanjima često kažu da ne mogu odgajati učenike kad vide oko sebe sve suprotno od onoga čemu ih oni uče. Doista, ne može se nikome narediti niti će Građanski odgoj automatski riješiti društvene probleme. Učenike jednostavno treba pitati kakvo društvo žele za sebe, u kakvom društvu žele živjeti? Mi, građani, odlučujemo svojim izborima kakvo ćemo društvo graditi: društvo utemeljeno na sposobnostima i poduzetnosti ili na korupciji i podobnosti. Ustavna odgovornost leži na svakom pojedincu. Mi, narod, imamo tu moć, pridržati svoju suverenost zaštićenu Ustavom ili se, štiteći svoju komociju, predati drugima da nama upravljaju i nameću nam svoje partikularne interese. Mi, građani, odlučujemo i odgovorni smo za to kakvo će biti naše društvo.

METODIČKI OKVIR PROGRAMA RADA UČITELJA I NASTAVNIKA

Građanski odgoj i obrazovanje temelji se na načelima demokratskog građanstva i ljudskih prava. Ne donosi samo usvajanje činjeničnog znanja, već praktično stjecanje vještina i razumijevanje vrijednosti.

Ovdje je metoda ujedno i sadržaj, odnosno izvor učenja i odgajanja. Svojim brojnim kompleksnim metodama učenja i poučavanja donosi novu perspektivu odgoju i obrazovanja te proširuje metodološki okvir i mogućnosti kvalitetnijeg učenja u svim drugim predmetima. Program je postavljen spiralno uzlazno, tako da se višekratnim radom, ponavljanjem, produblivanjem, učenjem, razumijevanjem i vježbanjem u određenim važnim temama i metodama stekne nužne kompetencije za sudjelovanje i učinkovito razvijanje društvenih zajednica, države i za međunarodno uključivanje.

Nastavak rada na promjeni paradigme učenja – od pristupa koji razotkriva učenikove slabosti do pristupa koji razotkriva učenikove jakosti i vodi ga uspjehu

Odgajno-obrazovni sustav postupno se oslobađa usredotočenosti na prijenos odgajno-obrazovnih sadržaja i usredotočuje se na ostvarivanje cjelovite osposobljenosti učenika – na znanja i s njima povezane vještine i vrijednosti (kompetencije). Ovakav je pristup naročito važan u građanskom odgoju i obrazovanju.

S tim u svezi potrebno je osigurati uvjete učenja u kojima učenik propituje svoje snage i sposobnosti, otkriva u čemu je jak, više aktivno sudjeluje i promišlja o svojem učenju, stječe samopouzdanje da može biti uspješan učenik, ovladava i upravlja procesom učenja te planira svoj daljnji razvoj i profesionalnu orijentaciju.

Do sada je prevladavao koncept nastave u kojem se tražilo što učenik ne zna, u čemu je slab, što mu loše ide, i na tome ga se limitiralo ocjenama. Njegove najslabije strane bile su limit njegova uspjeha, ili točnije, neuspjeha. Tako se gradi mentalitet gubitnika i slabih rezultata u učenju. Malo je učenika koji imaju sposobnosti da su u svemu odlični. Promijeniti ovu paradigmu u pravedniji pristup koji priznaje da je svaki učenik u nečemu dobar, da svaki ima talent za nešto, na čemu treba graditi njegovu volju za učenjem, doživljaj da je vrijedan i uspješan i time podići razinu njegovih

postignuća, treba biti ključna zadaća svih učitelja, nastavnika, stručnih suradnika i ravnatelja. Ako je razred i škola društvena zajednica u malom, što sociolozi obrazovanja i drugi obrazovni stručnjaci tvrde, to je prigoda da se negativistički koncept koji je dominantan u našem društvu i koji stavlja naglasak na ono što je negativno, loše i slabo, a ne ističe i ne vrednuje ono što je dobro i uspješno, doprinosi općem društvenom neuspjehu, što može biti jedan od odgovora zašto Hrvatska sve više zaostaje u društvenom i gospodarskom razvoju.

Europska dimenzija u Građanskom odgoju i obrazovanju

Zbog toga da naši učenici budu ravnopravni s mladima iz drugih europskih zemalja, tijekom obrazovnih razmjena i učenja u drugim zemljama, na zajedničkom europskom tržištu radne snage, na turističkim putovanjima i sl., trebaju biti upoznati s europskom abecedom demokratskog građanstva.

„Demokratski zakoni i institucije mogu učinkovito funkcionirati samo kad su utemeljeni na kulturi demokracije. Obrazovanje je ključno za razvoj takve kulture.

To je bio zaključak trećeg samita predsjednika država i vlada održanog u Varšavi 2005. godine. Na toj osnovi Vijeće Europe radi na promicanju demokratske kulture među građanima. Mnoge su države poduzele širok raspon inicijativa u tom području. Ono što je nedostajalo je jasan fokus i razumijevanje zajedničkih ciljeva u građanskom odgoju i obrazovanju. Okvir kompetencija za razvoj demokratske kulture je stvoren da premosti ovaj jaz.

Ovaj referentni okvir rezultat je opsežnih savjetovanja i testiranja unutar država članica Vijeća Europe i šire. Građen je na zajedničkim načelima naših demokratskih društava. Određuje alate i kritičko razumijevanje toga što učenici na svim razinama obrazovanja trebaju steći kako bi razvili osjećaj pripadnosti demokratskim društvima u kojima žive i dali svoj vlastiti pozitivni doprinos njihovom razvoju. Pri tome nudi obrazovnim sustavima zajednički fokus za njihovo djelovanje poštujući raznolikost pedagoških pristupa.“⁴ Demokratsko obrazovanje treba biti dio sveobuhvatne i koherentne vizije odgoja i obrazovanja cjelovite osobe. Vijeće Europe u Preporuci CM/Rec(2007)6, osigurava viziju obrazovanja koja uključuje četiri glavne svrhe:

---

⁴ Preporučeni okvir za razvoj demokratske kulture – 1. knjiga, str. 5;

Reference framework of competences for democratic culture; **Volume 1**, Context, concepts and model

- ▶ priprema za tržište rada;
- ▶ priprema za život aktivnih građana u demokratskim društvima;
- ▶ osobni razvoj;
- ▶ stjecanje i razvijanje široke i napredne baze znanja.⁵

Sve su četiri svrhe potrebne kako bi se omogućilo pojedincima da žive neovisne živote i sudjeluju kao aktivni građani u svim sferama modernih društava koja se brzo mijenjaju. Sve su četiri svrhe jednako važne i nadopunjuju se. Na primjer, mnoge kompetencije ljudi trebaju steći da bi bili zaposlivi - poput analitičkih sposobnosti, komunikacijskih vještina i mogućnost da rade kao dio grupe. Istodobno, te kompetencije pomažu u tome da oni postanu aktivni građani u demokratskim društvima i temelj su za njihov osobni razvoj.⁶

Postoje tri skupine vrijednosti ključnih za sudjelovanje u kulturi demokracije:

- 1. Vrednovanje ljudskog dostojanstva i ljudskih prava.** Ovaj prvi skup vrijednosti zasnovan je na općem uvjerenju da je svako pojedino ljudsko biće jednako vrijedno, jednako dostojanstveno, ima pravo na jednako poštovanje, na isti skup ljudskih prava i temeljnih sloboda te se treba odnositi prema njemu sukladno tomu. Ovo uvjerenje pretpostavlja da su ljudska prava univerzalna, neotuđiva i nedjeljiva te da se primjenjuju na sve bez razlike; da osiguravaju minimalan okvir zaštite važan kako bi ljudska bića živjela dostojanstveno; da predstavljaju bitan temelj za slobodu, ravnopravnost, pravdu i mir u svijetu.
- 2. Vrednovanje kulturne raznolikosti.** Velike migracije radne snage, ratovi, elementarne nepogode u današnjem svijetu, neminovno dovode do kulturne raznolikosti. Vijeće Europe je radi olakšavanja upravljanja kulturnom raznolikošću donijelo intelektualni alat „Bijela knjiga o međukulturnom dijalogu. Živimo zajedno jednaki u dostojanstvu“. U društvu koje je usvojilo ljudska prava kao primarne temeljne vrijednosti, vrednovanje kulturne raznolikosti imat će određena ograničenja, vezana za potrebu za promicanjem, poštovanjem i zaštitom ljudskih prava i sloboda drugih ljudi. Stoga se ovdje pretpostavlja

---

⁵ Isto, str. 14

⁶ Isto, str. 14

da se kulturološka raznolikost uvijek treba poštovati ukoliko ne potkopava ljudska prava i slobode drugih.

- 3. Vrednovanje demokracije, pravde, pravednosti, poštenja, ravnopravnosti i vladavine prava.** Treći skup vrijednosti temelji se na skupu uvjerenja o načinu na koji društva trebaju djelovati i kako njima upravljati, uključujući uvjerenja da: svi građani moraju biti u stanju ravnopravno sudjelovati (izravno ili neizravno putem izabраних predstavnika) u postupcima kojima su formulirani i uspostavljeni zakoni korišteni za reguliranje društva; svi građani trebali bi se aktivno angažirati u demokratskim procesima koji djeluju unutar njihova društva (dopuštajući da to ponekad može značiti i nesudjelovanje zbog priziva savjesti ili određenih okolnosti); dok se odluke trebaju donositi većinom, potrebno je osigurati pravedan odnos prema svim vrstama manjina; društvena pravda, pravednost i ravnopravnost trebaju djelovati na svim razinama društva; zaključno, vladavina prava trebala bi prevladavati tako da se svatko u društvu tretira pravedno, pošteno, nepristrano i ravnopravno u skladu sa zakonima koje dijele svi. www.coe.int/competences

Model od 20 kompetencija za razvoj demokratske kulture⁷

Model od 20 kompetencija za razvoj demokratske kulture iskazan je u obliku dijagrama na donjoj slici. U dokumentu je opisan sam model i metode koje vode razvoju navedenih kompetencija.

Vrijednosti	Stavovi
<ul style="list-style-type: none"> - Vrednovanje ljudskog dostojanstva i ljudskih prava - Vrednovanje kulturne raznolikosti - Vrednovanje demokracije, pravde, poštenja, ravnopravnosti i vladavine prava 	<ul style="list-style-type: none"> - Otvorenost prema drugim kulturama, kao i prema drugim uvjerenjima, svjetonazorima i praksama - Poštovanje - Građanski duh - Odgovornost - Samoučinkovitost - Rješavanje proturječnih situacija na konstruktivan način⁸
Kompetencije	
<ul style="list-style-type: none"> - Autonomne vještine učenja - Vještine analitičkog i kritičkog razmišljanja - Vještine slušanja i opažanja - Empatija - Fleksibilnost i prilagodljivost - Jezične, komunikacijske i višejezične vještine - Vještine suradnje - Vještine za rješavanje sukoba 	<ul style="list-style-type: none"> - Znanje i kritičko razumijevanje sebe - Znanje i kritičko razumijevanje jezika i komunikacije - Znanje i kritičko razumijevanje svijeta: politike, prava, ljudskih prava, kulture, kultura, religije, povijesti, medija, gospodarstva, okoliša i održivosti
Vještine	Znanje i kritičko razumijevanje

Za razvoj tih kompetencija preporučuje se više mogućih pristupa.

a) Aktivno učenje utemeljeno na zadacima

Aktivno učenje je učenje činjenjem i stjecanjem iskustva rješavanjem problema, istraživanjem činjenica, razmišljanjem, razgovorom u grupi, kreativnim stvaranjem ideja za rješavanje problema,

⁷ Preporučeni okvir za razvoj demokratske kulture – 1. knjiga, str. 35 - 55;

Reference framework of competences for democratic culture; **Volume 1**, Context, concepts and model

⁸ „Tolerancija dvoznačnosti stav je prema situacijama koje su neizvjesne i predmet brojnih proturječnih tumačenja. Obuhvaća pozitivno ocjenjivanje takvih vrsta situacija i njihovo rješavanje na konstruktivan način.“ Isto, str. 11

zaključivanjem, umjesto da im se ponudi gotovo rješenje u obliku činjenica i generalizacija koju trebaju zapamtiti.

Aktivno i iskustveno učenje uključuje cjelovitu osobu učenika: njegovo stečeno znanje koje stavlja u funkciju da bi riješio problem, u suradnji s drugim učenicima i njihovim promišljanjem iz perspektive njihovih različitih znanja, iskustava i osobnosti stvara se mnoštvo ideja za rješavanje problema do kojih pojedinac ne može doći, time se obogaćuju i proširuju njegovi horizonti, stječe iskustvo da se zajednički, u organiziranoj suradnji može doći do kvalitetnog rješavanja društvenih problema i poboljšanja života u društvenoj zajednici.

Dobar zadatak koji otvara mnoge probleme koje treba riješiti, najbolje je sredstvo za stvaranje produktivne i uzbudljive okoline za učenje!

Škola je društvena zajednica u malom. U iskustvenom učenju škola postaje stvarni život društvene zajednice. To je misao vodilja odgoja i obrazovanja za demokratsko građanstvo i ljudska prava koje se temelji na iskustvenom učenju. Mnoge situacije u stvarnom životu sastoje se od traženja rješenja problema. Iskustveno učenje priprema učenike za život stvarajući životne situacije kao okruženje za učenje.

Povezivanje učenja i djelovanja može pružiti svim učenicima jasnu ideju smislenosti učenja kroz djelovanje: imaju zadatak pred sobom koji zahtijeva sposobnosti i vještine. Kroz ovu vrstu poučavanja učenik treba definirati svoje potrebe učenja za svaku novu situaciju. Pritom su im potrebni sadržaji koje im prenosi nastavnik, što znači da učenici njemu postavljaju zadatke, a ne obratno. Iskustveno učenje idealna je kombinacija konstruktivističkog učenja i učenja putem prijenosa odgojno-obrazovnih sadržaja.

U iskustvenom učenju učenici se suočavaju s problemima koje žele riješiti. Učenje nije cilj sam po sebi, već vodi do nečeg korisnog i smislenog. Učenici uče istražujući načine rješavanja problema, postavljajući samima sebi, kao i svom nastavniku, zadatke kojima stvaraju put do rješenja problema. Iskustveno učenje slijedi obrazac koji se može opisati općenitim pojmovima. Ako se nastavnik pridržava tog obrasca potencijal učenja djelovanjem, odnosno aktivnog učenja, ostvarit će se gotovo sam od sebe.

Elementi iskustvenog učenja:

- Učenici se suočavaju sa zadatkom kojeg treba riješiti (nastavnik im predstavlja zadatak ili se on nalazi u udžbeniku).
- Učenici planiraju akciju.
- Učenici provode svoj plan akcije.
- Učenici promišljaju proces učenja i predstavljaju svoje rezultate.

Bitno je da učenici često i u različitim kontekstima, kroz sve nastavne predmete, obvezne i izborne, kroz izvannastavne i izvanškolske aktivnosti, kroz cjelokupni školski kurikulum, doživljavaju načela iskustvenog učenja.

Za aktiviranje učenika u razredu i školi mogu se koristiti sljedeći intelektualni alati.

Učitelji/nastavnici trebaju odlučiti hoće li neki ili svi učenici zahtijevati dodatnu pripremu za rad s tim alatima

- Istraživanje u knjižnici
- Pretraživanje interneta
- Provođenje intervjua i anketa
- Tumačenje slika
- Umne mape
- Stvaranje plakata
- Održavanje izložbi
- Planiranje i održavanje prezentacija
- Pripremanje powerpoint prezentacija
- Pisanje novinskih članaka
- Izvođenje predstava
- Održavanje rasprava i debata⁹

b) Grupni rad i suradničko učenje

Metoda grupnog rada omogućava učenje ravnopravnosti na sudjelovanje u grupnom radu, na poštovanje mišljenja sugovornika, na pridržavanje dogovorenog vremena za govorenje kako bi svi

---

⁹ <https://www.living-democracy.com/hr/textbooks/volume-1/part-3/unit-1/tool-1/>

Tekst je dostupan na hrvatskom jeziku.

drugi došli na red, na korištenje argumentiranja i uvjeravanja drugih u ispravnost vlastite tvrdnje umjesto korištenja udarcem ili drugom silom. Metoda grupnog rada doista ima potencijal da obrazuje, razvija odgojne vrijednosti i učvršćuje stavove. U suradničkom učenju važno je umijeće organiziranja rada grupe. Svaki član dobiva jednu od sljedećih uloga i treba mu biti objašnjeno što se od njega očekuje: moderator, izvjestitelj, organizator materijala, planer vremena, posrednik. Uz to idu i pravila rada s kojima trebaju biti upoznati.¹⁰

c) Interaktivne metode

Provođenje istraživačkih projekata škole i društvene zajednice – Projekt Građanin

Projekt Građanin je kulminacija interaktivnog programa građanskog odgoja kojem je cilj aktivno uključivanje mladih u građanski život njihovih zajednica. U Projektu Građanin, učenici uočavaju i analiziraju pitanja i probleme s kojima se suočava njihova zajednica (škola, susjedstvo, grad, država). Oni odabiru jedno od tih pitanja i problema za detaljno istraživanje. Nakon što dovrše svoje istraživanje oni predlažu javnu politiku u koju se ugrađuje najbolje rješenje kojeg su razvili učenici tijekom suradničkog rada. Na kraju, izrađuju plan akcije u kojem su detaljno opisani koraci koji se trebaju poduzeti da bi njihov prijedlog javne politike bio usvojen od strane nadležnih tijela vlasti i proveden u djelo.

Projektna nastava ostvaruje se kroz najmanje sedam koraka u okviru kojih se istražuju činjenice, stvaraju prijedlozi javnih politika pomoću kojih bi se mogao riješiti problem, iz mnoštva prijedloga nastalih u grupnom radu, izabire se najbolji prijedlog javne politike za rješavanje problema, a ostali prijedlozi postaju alternativne politike. Važno je da se sačuva metodologija i demokratska procedura u svim dijelovima projekta. Znanje projektnog planiranja učenici će trebati kasnije u svojem profesionalnom i građanskom životu. Takvo učenje namijenjeno je učenicima razredne nastave i predmetne nastave osnovnih škola i učenicima srednjih škola. Za ostvarenje projekta potrebno je 15 do 20 školskih sati.

Svaki sat planira se tako da uključuje interdisciplinarni pristup u oblikovanju sata kao što su: čitanje, diskusija, pisanje, istraživanje činjenica, rješavanje problema u malim skupinama,

---

¹⁰ Isto

socijalno učenje, učenje kako učiti, poduzetništvo, tehnike suradničkog učenja, igra uloga, proučavanje zakona i Ustava, pisanje dopisa, molbi, kontaktiranje s osobama iz javnog života i predstavnicima vlasti, javni nastup itd.

Učenici u suradnji s roditeljima i učiteljima izabiru problem, sustavno ga istražuju, dokumentiraju i oblikuju plan rješavanja problema. U ostvarivanju projekta uspostavlja se suradnja s roditeljima, stručnjacima, predstavnicima vlasti, medija, ljudima iz lokalne zajednice u čiju nadležnost spada rješavanje problema.

Rezultati takvih edukacija vidljivi su u školskim, županijskim i državnim smotrama na kojima učenici dolaze sa svojim projektima u kojima su uočili, istražili, riješili i proveli akcijski plan rješenja problema u svojim društvenim zajednicama. Od 1998. godine do danas učenici su izveli i primijenili preko 1.600 društveno korisnih projekata. Tako su se učili biti poduzetni, rješavati probleme i biti odgovorni i aktivni građani.

Za tu **izuzetno društveno korisnu metodu** postoji priručnik *Projekt građanin* koji je dostupan na mrežnim stranicama Agencije za odgoj i obrazovanje¹¹

Zbornici Smotre projekata iz područja Nacionalnog programa odgoja i obrazovanja za ljudska prava i demokratsko građanstvo objavljeni su također na mrežnim stranicama Agencije za odgoj i obrazovanje.

Medijacija / učenički medijacijski klubovi u školama

Učenici upoznaju elemente sukoba, vježbaju korištenje modela nenasilne komunikacije, aktivno slušanje, parafraziranje, postavljanje otvorenih i zatvorenih pitanja, razlikovanje i oblikovanje Ja-poruka i Ti-poruka te uče razlikovati prednosti suradničkog nad suparničkim pristupom, vježbaju prepoznavanje problemskih situacija i načine reagiranja na ljutnju i obuzdavanje ljutnje, vježbaju korištenje tehnike „hlađenja“ te vježbaju procedure pravilnog korištenja medijatorskih vještina i dolaska do rješenja u postupku mirenja između učenika.

Medijacija se koristi i u rješavanju parničnih i sudskih sporova. Nepristrana osoba pomaže riješiti neslaganja ili sporove parničara u sudskom sporu ili suprotstavljenih strana, na primjer zaposlenika i uprave.. Miritelji se sastaju s predstavnicima obje strana i pokušavaju olakšati komunikaciju,

---

¹¹ *Projekt građanin*: Priručnik za nastavnike (2007), Zagreb: Agencija za odgoj i obrazovanje www.azoo.hr

unaprijediti međusobno razumijevanje i razjasniti nastale probleme te postići sporazum ili rješenje koje će odgovarati i jednoj i drugoj strani

Volontiranje

Volontiranje je metoda kojom se osposobljavaju učenici za volontiranje i dobrovoljni društveni rad u zajednici. Učenici razvijaju društvene i komunikacijske vještine, kao i društvenu solidarnost. Učenici se upoznaju s pojmom volonterstva i ključnih pojmova vezanih za volonterstvo, upoznaju se s etičkim kodeksom volontiranja, iskustvima volontiranja, društveno korisnim radom u školi, lokalnoj zajednici, s hrvatskim i međunarodnim organizacijama koje se bave volontiranjem (poput Hrvatskog Crvenog križa) te sudjeluju u aktivnostima volonterskih skupina ili klubova u školi. Time se postiže afirmacija volonterstva u okviru građanskog odgoja i obrazovanja.

Simulirano suđenje

Simulirano suđenje se izvodi po uzoru na zasjedanja građanskog i kaznenog suda (općinski sud, županijski, vrhovni). Simulirano suđenje je u mnogočemu slično raspravi jer obje strane iznose argumente koje suci potom razmatraju. Učinkovita su strategija skretanja učeničke pažnje na osnovna načela i pojmove vlasti, privatnosti, odgovornosti i pravde.¹²

Metoda radionice budućnosti

„Izumitelj“ ove metode, radionice budućnosti, Robert Jungk nije slučajno nazvao „radionice budućnosti – putovima za ponovno oživljenje demokracije“ (objavljeno 1981.). Radionica budućnosti je u tom smislu puno više od same metode. Ona je metodički koncept političkog učenja jer pomaže ne samo u prijenosu znanja, vještina i stavova, već želi cjelovito doprinijeti socijalnom i političkom razvoju vlastitog osobnog okruženja i globalnih kretanja. Ona time postaje mjesto na kojem se može vježbati politički diskurs, isprobati socijalno učenje te iskušati vlastite mogućnosti o tome kako sudjelovati u oblikovanju naše planete.

Intelektualni alati za učenike i učitelje

---

¹² Priručnik za nastavnike, *Zakon u razredu – prema kulturi vladavine prava i demokracije* (2012), Zagreb: Agencija za odgoj i obrazovanje www.azoo.hr.

Ponekad su pojedinci ili ustanove suočeni s problemima koje je teško analizirati ili riješiti. U kurikulumu **Gradanskog odgoja i obrazovanja** učenici su izloženi sličnim problemima. Kurikulum učenicima nudi niz okvira raščlanjivanja ili **intelektualne alate** koji im pomažu kritički razmišljati i zauzimati argumentirana i odgovorna stajališta o nekim važnim pitanjima. Pojam **intelektualni alati** odnosi se na široki spektar ideja i skupina pitanja korisnih kod propitivanja i donošenja odluka o pitanjima kao što su vlast, privatnost, odgovornost i pravda. Ovi „alati uma“, kao i bilo koji drugi alati, mogu biti korisni na više načina.

Kako voditi rasprave u razredu ?

Poimanje vlasti, privatnosti, odgovornosti i pravde uključuje polemiku, raspravu, ocjenjivanje i ponavljanje ocjenjivanja. Isto je slučaj s poučavanjem građanskog odgoja i obrazovanja. Učinkovito demokratsko građanstvo uključuje predstavljanje i raspravljanje o prijepornim pitanjima što upravo ovaj kurikulum čini zanimljivim i za učenike i nastavnike. Kroz raspravu, učenici proširuju znanje, vještinu donošenja odluke, iskustvo rješavanja sukoba te predanost sudjelovanja građana u demokratskom društvu.

Učinkovite strategije postavljanja pitanja

Nizanje pitanja i odgovora značajno je obilježje ovog kurikuluma. Učinkovita upotreba pitanja je bitna za proces učenja i zahtijeva pažljivo planiranje. I dok su neka pitanja korisna radi utvrđivanja što i koliko su učenici naučili, prvenstveni cilj strategija postavljanja pitanja je učenicima pomoći da povećaju sposobnost donošenja učinkovitih i odgovornih odluka. Stoga treba nastojati izabrati strategije postavljanja pitanja koje učenike potiču na analizu pojedinih situacija i njihovu sintezu te ocjenu pojmova jer će im to omogućiti da vještine stečene radeći ovaj program koriste doživotno.

Promicanje učenja u malim grupama učenika

Vježbe kritičkog razmišljanja u udžbeniku uglavnom su zamišljene kao suradničke aktivnosti učenja u paru ili malim grupama. Za uspješno provedenu vježbu neophodno je sudjelovanje svakog pojedinca. Učenike treba poticati na doprinos ne samo znanjem, već i razvijanjem i upotrebljavanjem primjerenih međuljudskih vještina. Tijekom planiranja i provedbe suradničkog učenja u grupi, pred nastavnika se postavljaju važni problemi.

Suradničko učenje

Suradničko učenje je uspješna strategija poučavanja pri kojoj mali timovi učenika različitih sposobnosti koriste različite aktivnosti učenja u cilju boljeg razumijevanje nekog problema. Svaki član tima odgovoran je ne samo za učenje, već i za pomaganje ostalim članovima tima da nauče, što stvara okružje i osjećaj uspjeha.

Suradničko učenje je metoda poučavanja u malim grupama učenika koji zajedno rješavaju isti zadatak. Svaki član grupe uči novi materijal i pomaže ostalim članovima grupe da usvoje važne informacije.

Kako pristupiti organiziranju grupe u suradničkom učenju?¹³

- 1) Imena članova grupe navode se abecedno.
- 2) Svaki član dobiva jednu od sljedećih uloga.

Moderator: Osigurava da svi članovi razumiju zadatak i ujedno je i glasnogovornik.

Izvjestitelj/novinar: Organizira predstavljanje konačnog proizvoda.

Organizator materijala: Osigurava dostupnost svih potrebnih materijala, kao i pospremanje materijala nakon rada.

Planer vremena: Osigurava da cijela grupa dobro upravlja vremenom i izvršava zadatke sukladno rasporedu. Također osigurava da grupa razumno planira svoje aktivnosti od samoga početka i prilagođava svoj plan u skladu s tim.

Posrednik: Rješava eventualne probleme unutar grupe.

3) Pravila:

- a) Neki članovi imaju posebne zadatke/uloge, no svaka je osoba odgovorna za cijeli proces i rezultate grupe.
- b) Ako treba postaviti pitanje nastavniku ili učeniku-voditelju, cijela grupa treba odlučiti koje će pitanje biti postavljeno. U skladu s tim pravilom, grupa kolektivno odlučuje o pitanju. Voditelji ne odgovaraju na individualna pitanja tijekom ovog grupnog procesa.
- c) Svaka je grupa odgovorna za prezentaciju. Svaki je član grupe odgovoran za odgovaranje na bilo koja pitanja.

---

¹³ [https://www.living-democracy.com/hr/textbooks/volume-1/part-3/unit-1/tool-1/Pomagalo 1: Iskustveno učenje](https://www.living-democracy.com/hr/textbooks/volume-1/part-3/unit-1/tool-1/Pomagalo%201%3A%20Iskustveno%20učenje) Tekst je dostupan na hrvatskom jeziku.

Nastavnici koji često primjenjuju grupnu metodu kažu da najčešće ima smisla za učenike da zadrže iste uloge kroz duži period. To pruža određenu sigurnost i poboljšava rezultate grupe.

Sudjelovanje stručnjaka iz zajednice

Uključivanje pojedinaca iz lokalne zajednice koji posjeduju odgovarajuće iskustvo ili znanje može uvelike unaprijediti i proširiti učeničko razumijevanje pojmova koji su predstavljeni u Građanskom odgoju i obrazovanju.

Zakonodavni postupak i zakonodavna rasprava

Ova strategija može se koristiti za simulirano zasjedanje Sabora Republike Hrvatske za učenike srednjih škola, sastanke školskog odbora, sastanke gradskih, županijskih i općinskih skupština ili vijeća, za upravne sporove i sl.

Zakonodavni postupak vodi se pred zakonodavnim tijelima u svrhu prikupljanja informacija na kojima se trebaju temeljiti preporuke koje se tiču predmeta koje uređuje zakon i zbog kojih se on preispituje (načelo proceduralne pravednosti). Ti postupci su osnovna funkcija zakonodavne grane vlasti.

Podjela uloga pri simuliranju zakonodavnog postupka sudionicima omogućava bolje razumijevanje svrhe i procedure tijekom tih postupaka, kao i uloge i odgovornosti članova zakonodavnih tijela. Sudionici stječu iskustvo u prepoznavanju i pojašnjavanju ideja, interesa i vrijednosti povezanih s predmetom rasprave.

Zakonodavna rasprava često se uspješno koristi u formuliranju i donošenju zakona. Podjela uloga u simuliranju zakonodavne rasprave učenicima pruža mogućnost boljeg razumijevanja svrhe i važnosti koju zakonodavno tijelo ima u donošenju zakona i raspravljanju o pitanjima javne politike.

Sastanak gradskog vijeća

Mnogi gradovi već niz godina imaju učenička gradska vijeća. Sastanak gradskog vijeća omogućava sudjelovanje članova zajednice u postupku odlučivanja. Na sastanku se obično raspravlja o pitanjima javne politike. Sastanak gradskog vijeća može poslužiti kao tijelo lokalne uprave i odlučivanja kroz obavljanje funkcija sličnih onima koje ima zastupnik u gradskom vijeću. Može biti i savjetodavne naravi jer izabrane zastupnike upoznaje sa stajalištima građana.

OSPOSOBLJENOST ODGOJNO-OBRAZOVNIH DJELATNIKA ZA PROVOĐENJE GRAĐANSKOG ODGOJA I OBRAZOVANJA

Za sve navedene kompleksne metode interaktivnog učenja i poučavanja Agencija za odgoj i obrazovanje kroz redovito i obvezno stručno usavršavanje odgojno-obrazovnih djelatnika osposobila je diljem Hrvatske odgojno-obrazovne djelatnike koji mogu biti edukatori drugih učitelja/nastavnika kroz sustav edukacije putem županijskih stručnih vijeća, na školskoj razini, županijskoj ili državnoj razini.

AZOO provodi redovite edukacije za provođenje odgoja i obrazovanja za ljudska prava i građanskog odgoja i obrazovanja od 1999. godine kad je donesem prvi Nacionalni program odgoja i obrazovanja za ljudska prava. Prema evidenciji Agencije za odgoj i obrazovanje temeljem prijava na stručno usavršavanje putem eta.edu sustava edukaciju je do 2020. godine prošlo više od 60 tisuća odgojno-obrazovnih djelatnika.

U Agenciji za odgoj i obrazovanje kontinuirano se razvijaju programi edukacije učitelja i nastavnika koristeći domaća i razmjenjujući međunarodna iskustva, napose preporuke Vijeća Europe, EU, Centra za građanski odgoj iz Kalifornije (SAD) i dr. Zahvaljujući tome danas u odgojno-obrazovnom sustavu imamo razvijene praktične i interaktivne metode učenja i poučavanja, te velik broj učitelja/nastavnika diljem Hrvatske osposobljenih za provođenje kompleksnih metoda kao što je istraživačka metoda Projekt građanin, metoda simuliranih suđenja, metoda školske medijacije i klubova učenika medijatora, metoda suradničkog učenja, metoda radionice budućnosti i druge. Na području cijele Republike Hrvatske osposobljen je dostatan broj odgojno-obrazovnih djelatnika koji mogu provoditi edukacije drugih odgojno-obrazovnih djelatnika u okviru županijskih stručnih vijeća.

Odgojno-obrazovni djelatnici trebaju steći osposobljenost za provođenje Građanskog odgoja i obrazovanja u povezanosti s drugim međupredmetnim temama. Osnovne su kompetencije razvrstane u pet stručnih područja, a to su:

1. Opća profesionalna znanja i vještine (pedagoška, razvojno-psihološka, sociološka, normativno-pravna)

2. Stručna znanja o konceptima u području međupredmetnih tema
3. Vještine, vrijednosti i procesi učenja i poučavanja za primjenu međupredmetnih tema
4. Metode participativnog učenja i poučavanja međupredmetnih tema
5. Metode vrednovanja i samo-vrednovanja u provedbi međupredmetnih tema

Valja naglasiti da Agencija za odgoj i obrazovanje provodi edukacije odgojno-obrazovnih djelatnika na temelju rezultata sudjelovanja u brojnim međunarodnim projektima, projektima Vijeća Europe i Europske unije.

Jedan od takvih projekata je “Instruments for implementation of Competences for Democratic Culture”. U sklopu toga projekta u suradnji s Nacionalnim centrom za vanjsko vrednovanje obrazovanja pokrenula je istraživanje o provođenju građanskog odgoja i obrazovanja. Prema ispitivanju stavova učitelja/nastavnika, na uzorku od 881 učitelja i nastavnika osnovnih i srednjih škola iz cijele Republike Hrvatske, dobila je podatke o tome kako učitelji i nastavnici osnovnih i srednjih škola integriraju građanski odgoj i obrazovanje.

Učitelji razredne i predmetne nastave integriraju građanski odgoj i obrazovanje kako je propisano ili više od toga (93,60% RN; 87,00% PN), dok manji dio učitelja integrira manje od propisanog (6,40% RN i 11,30% PN). U srednjim školama, (gimnazijama i strukovnim) 67,35% integrira ga kako je propisano ili više, a 32,65% manje od propisanog. To znači da bi u budućnosti trebalo planirati više seminara i radionica za nastavnike srednjih škola.

Za nas je važan podatak da nastavnici na Likertovoj skali procjena od jedan do pet visoko vrednuju zadovoljstvo tematskim područjima (3,74), obrazovnim ishodima (3,63) te predloženim nastavnim metodama. Važno je istaknuti i to da učitelji i nastavnici visoko vrednuju korisnost građanskog odgoja i obrazovanja za učenike (3,75) i za društvo (3,77) te njegovu provedivost u nastavi. Cijelo

istraživanje objavljeno je na mrežnim stranicama Agencije za odgoj i obrazovanje na hrvatskom i na engleskom jeziku (grafički prikaz u nastavku)¹⁴. www.azoo.hr

Dominantne teme u stručnim usavršavanjima koje se temelje na rezultatima ostvarenim kroz EU projekte su “Razvoj kompetencija za demokratsku kulturu”, “Školska medijacija”, “Digitalni alati za učitelje, nastavnike, ravnatelje, roditelje razvijeni u sklopu projekta Živjeti demokraciju” www.living-democracy.com, “Sprječavanje ranog ispadanja iz odgojno-obrazovnog sustava” i niz drugih specijaliziranih tema koje su se nametnule kao odgovor na potrebe odgojno-obrazovnog su stava u uvjetima covida i elementarnih nepogoda.

Na državnoj i međužupanijskoj razini organizirana su stručna usavršavanja za suvremene modele i metode učenja i poučavanja (mikro poučavanje, medijacijske komunikacijske vještine, teme iz nacionalnih programa za čiju je provedbu zadužena Agencija za odgoj i obrazovanje, Projekt građanin i druge).

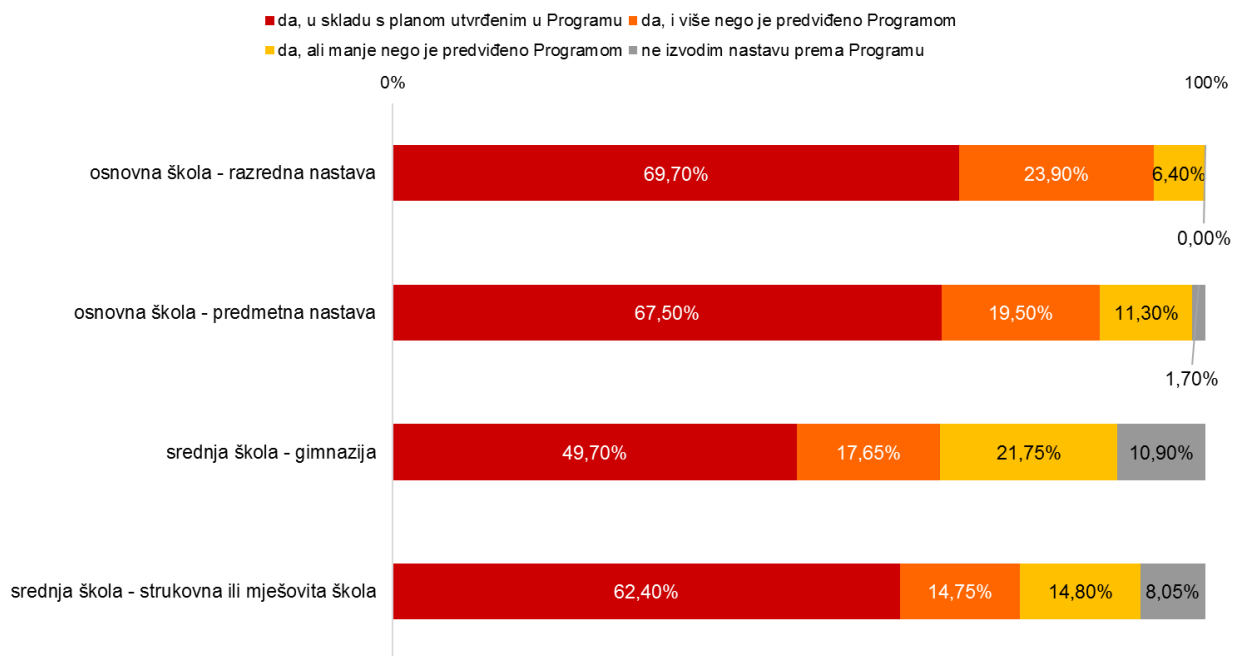
Organizirana su specijalizirana stručna usavršavanja za pripadnike *nacionalnih manjina* prema potrebama koje utvrđuju nastavnici i viši savjetnici predstavnici nacionalnih manjina u Agenciji za odgoj i obrazovanje.

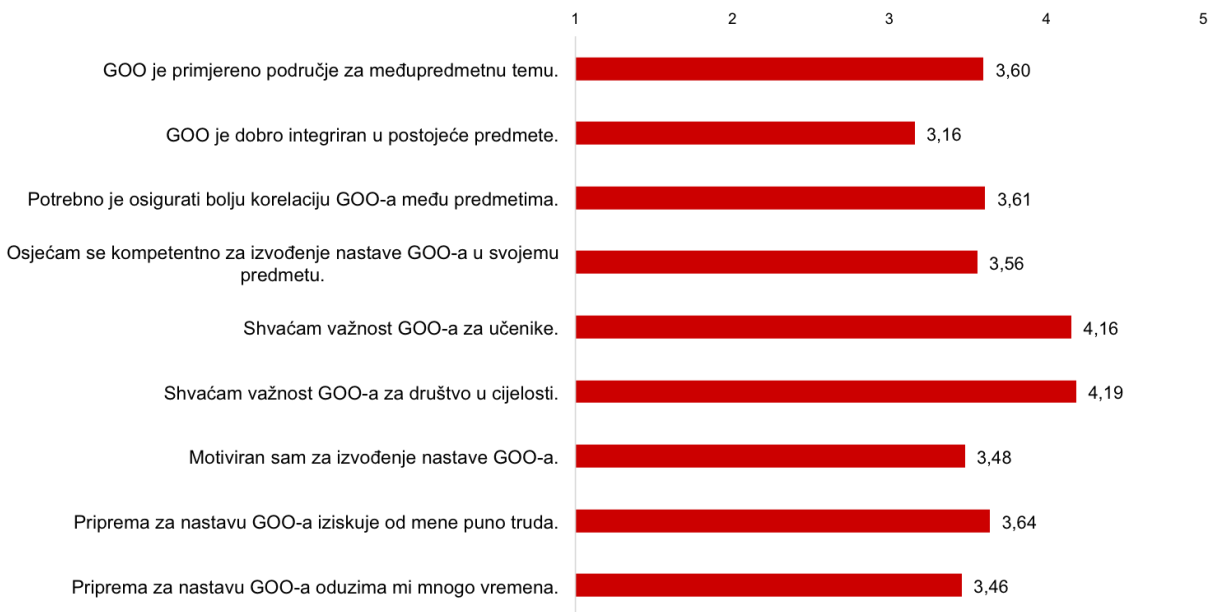
¹⁴ Izvještaj o ispitivanju stavova nastavnika u okviru projekta Instrumenti za implementaciju okvira kompetencija za demokratsku kulturu (2017); autor: Matija Batur; naručitelj: agencija za odgoj i obrazovanje, str.11

Radna skupina za izvannastavnu aktivnost Građanski odgoj i obrazovanje
u osnovnim i srednjim školama Grada Zagreba

Kako nastavnici izvode nastavu GOO-a prema profilu nastavnika (%)

Slaganje nastavnika s tvrdnjama o GOO-u kao međupredmetnoj i interdisciplinarnoj temi
(aritmetička sredina)

1. CIKLUS

(Program rada učitelja odnosi se na 5. razred)¹⁵

UČENIK U DRUŠTVENOJ ZAJEDNICI - GRAĐANIN U RAZREDU, ŠKOLI I GRADU ZAGREBU

1. „Zakaj“ volim Zagreb?

- Koje pjesme postoje o Zagrebu?

Učitelj postupno navikava učenike na metodologiju grupnog rada i suradničkog učenja. U manjim skupinama učenici razgovaraju o pjesmama koje znaju o Zagrebu i predlažu pjesme koje će donijeti da ih svi učenici u razredu slušaju i pjevuje. Izbor pjesama se obavlja glasovanjem, da se ni jedan učenik ne osjeti povrijeđen ako njegova pjesma ne bude izabrana. Glasovanje se može obaviti i mentimetrom.

Sljedeće teme za razgovor su:

- Kako je Zagreb dobio ime?
- Kaptol, Gradec i Krvavi most.
- Porijeklo riječi „purger“ i koga označava (uvodno objašnjenje nastavnika i istraživanje učenika)

Razvoj Grada je dugotrajan proces iniciran povijesnim, prirodnim i društvenim događajima. **Iz tog procesa smo na primjeru Zagreba naučili da nema razvoja društvene zajednice bez uvažavanja potreba i interesa drugih.** Grad se razvijao jer je postojao zajednički interes: trgovanje. Svatko je imao svoj partikularni interes da proda robu i da od toga živi. Ni jedan partikularni interes nije dominirao nad drugima. **Samo**

---

¹⁵ Program rada učitelja strukturiran je u cikluse prema ciklusima utvrđenim u Okvirnom nacionalnom kurikulumu (ONK-u). Prvi ciklus Programa rada učitelja odgovara 2. ciklusu ONK-a, a obuhvaća 3., 4. i 5. razred, pri čemu se 1. ciklus Programa rada učitelja odnosi na dio 2. ciklusa ONK-a, to jest, na 5. razred. Nadalje, 2. ciklus Programa rada učitelja odgovara 3. ciklusu ONK-a, a obuhvaća 6., 7. i 8. razred osnovne škole. Jednako tako, 3. ciklus Programa rada učitelja odgovara 4. ciklusu ONK-a te obuhvaća 1. i 2. razred četverogodišnjih i 1. razred trogodišnjih srednjoškolskih programa, dok 4. ciklus Programa rada učitelja odgovara 5. ciklusu ONK-a, a obuhvaća 3. i 4. razred četverogodišnjih, te 2. i 3. razred trogodišnjih srednjoškolskih programa.

kada ljudi razmišljaju cijeneći interese i potrebe drugih, dolazi do zajedničkog prosperiteta.

Učenici i učitelj organiziraju posjet Trgu Bana Jelačića, tržnici Dolac, Muzeju Grada Zagreba na Gornjem Gradu i drugim važnim mjestima za građane te kulturnim i povijesnim znamenitostima. Nakon posjeta vode razgovor u grupama što je tko vidio, što ga se dojmilo, što je naučio, donose zaključke, a glasnogovornici ih iznose u plenarnom dijelu aktivnosti. Mogu pripremiti i PPT, napisati kratak esej, priopćenje za školski list, mrežni portal ili lokalne medije. Mogu se i likovno izraziti i napraviti plakat, literarno i napisati pjesmu ili glazbeno i otpjevati svoju pjesmu za sve učenike. Sve ovisi o tome koje talente imaju učenici, a ovo je prigoda da ih otkrivaju i razvijaju. Svoje uratke stavljaju u digitalnu ili papirnatu **Mapu osobnog razvoja**.

2. Zbog čega učenici mogu biti građani/građanke razreda i škole?

- Učenik nositelj prava i odgovornosti.
- Načini sudjelovanja učenika u upravljanju razredom upravljanju razredom?
- Učenici donose pravila koja im pomažu da štite svoje dostojanstvo, svoja temeljna prava, i žive zajedno u miru
- Učenici se dogovaraju o mjerama za one koji namjerno krše njihova dogovorena pravila.
- Sa svojim pravilima upoznaju učitelje i roditelje.
- Učenici donose zaključke o tome što očekuju od predsjednika razreda i njegovih zamjenika.
- Učenici raspravljaju i donose prijedloge o tome kako im može pomoći njihov predstavnik u vijeću učenika?
- Učenici vježbaju donošenje informiranih odluka, razmatrajući i istražujući činjenice koje se odnose na pitanja o kojima trebaju donijeti odluku.

Ključni pojmovi i sintagme: građanin, upravljanje, pravila, pravila i zaštita prava, odlučivanje, dogovorena pravila obvezuju, mjere za namjerno kršenje dogovorenih pravila.

3. Građanske komunikacijske vještine i vrline

- Učeniku su potrebne građanske komunikacijske vještine i vrline da bi postao aktivan građanin, uspješan i koristan član društvene zajednice,.
- Objašnjenje i vježbanje osnovnih elemenata **medijacijskih** društvenih vještina koje su važne za suradnju s drugim učenicima, učiteljima, roditeljima i drugim odraslima.
- Razvijanje umijeća komuniciranja koje pomaže učenicima da se čuje njihovo mišljenje u razredu, da bolje upoznaju sebe i druge učenike, da bolje uče i ostvaruju uspješne rezultate u osobnom i društvenom razvoju.

Potrebno je omogućiti učenicima da se bolje međusobno upoznaju. Jedan od mogućih pristupa za ostvarenje tog cilja je organizirati razgovor u paru, pri čemu će svaki učenik predstaviti sebe: što voli raditi, što smatra svojim uspjehom, što ne voli i sl.. Objasniti učenicima što je aktivno slušanje, sažimanje/parafraziranje poruke. Tražiti da primijene aktivno slušanje jedan drugog, sa zadatkom da pred cijelom skupinom/razredom iznesu sažeto (parafraziraju) što je učenik o sebi rekao, na što je ponosan. Svatko predstavlja svojeg para pred cijelom skupinom. U nastavku aktivnosti učenici mogu izrezati papir A4 na dva dijela po dužini, napisati ime učenika s kojim su razgovarali, sažeti to što je drugi učenik govorio u jednu rečenicu koju će bojom napisati na papiru uz ime učenika. Od toga što su napravili mogu složiti plakat. Svrha plakata je bolje međusobno upoznavanje učenika.

Ključni pojmovi: Aktivno slušanje, razgovor u paru, sažimanje tuđeg govora u kratku poruku.

4. Učenici - organizatori i upravitelji u svojem razredu

- Učenici uče i vježbaju ulogu aktivnog građanina u razredu uz pomoć organizacijskih vještina, vještina upravljanja i odlučivanja. U uvodnom dijelu je navedeno da u Građanskom odgoju i obrazovanju učenici ne uče samo uz pomoć obrazovnih sadržaja, već i iz metoda aktivnog uključivanja, razmišljanja, raspravljanja, odlučivanja i zaključivanja. Ovdje je metoda ujedno i odgojno-obrazovni sadržaj.

- Učenici uče i vježbaju upravljanje radom grupe u suradničkom učenju. Dok raspravljaju o nekoj temi, ujedno imaju razne uloge: moderator, izvjestitelj/novinar, organizator materijala, planer vremena idr.
- Učenici uče upravljati vremenom za obavljanje određene aktivnosti, uče organizirati podjelu rada u grupi, uče upravljati vremenom za svoje učenje, zajednički dijele odgovornost za rezultat cijele grupe.

Ključni pojmovi: Organizator/organizatorica, upravitelj/upraviteljica
(menadžer/menadžerica)

5. Razvijanje zdravih stilova života u Gradu Zagrebu

- Objašnjenje koncepta čistog okoliša i stilova zdravog života.
- Zašto je pravilna prehrana važna za naše zdravlje, ljepotu i sreću?
- Razmišljanje o vlastitim prehrambenim sklonostima: Rasprava u grupi, koje su moje prehrambene navike dobre za zdravlje a koje su štetne. Donošenje zaključaka, izvješćivanje na plenarnom sastanku. Može se učenicima omogućiti da se likovno ili literarno izraze da im se pojača pouka njihovih zaključaka do kojih su došli.
- Kome služe javne površine u Gradu i zašto ih treba čuvati i čistiti?
- Koje parkove Grada želimo istaknuti kao najljepše? Zašto?
- Organiziranje posjete Zoološkom vrtu „Maksimir“.

6. Društveno ponašanje u elementarnim nepogodama

- Objašnjavanje osnovnih pojmova: elementarna nepogoda, prirodne opasnosti, potresi, poplave, epidemije i sl.
- Vježbe pripreme prije potresa i postupanja tijekom potresa.
- Kako se zaštititi da ne postanemo žrtve nasilja na internetu ili trgovanja djecom?

7. Razvijanje poduzetničkih, financijskih, medijskih umijeća kroz istraživački Projekt Građanin, volontiranje i druge aktivnosti u lokalnoj zajednici

Ključni pojmovi: Umijeće, poduzetnost, upravljanje financijskim sredstvima (đeparcem, kućnim proračunom, prodajom vlastitih rukotvorina na školskim priredbama i sl.), pisanje priopćenja za medije

8. Fotografiranje i dokumentiranje u digitalnoj Mapi osobnog razvoja svega u čemu je učenik uspješan (e-book)

- Učenik opisuje stvari koje voli raditi i o čemu voli učiti, što mu daje samopouzdanje i stvari koje su mu teške i slabije ih savladava. Osobe koje mogu pružiti podršku i pomoć su roditelji, starija braća, vršnjaci u razredu, učitelji.
- U Mapu osobnog razvoja učenik unosi sve pozitivne stvari koje drugi učenici vide u njemu
- S učenicima se provodi aktivnost: **Za svakog učenika napiši jednu pozitivnu stvar koju vidiš u njemu. Učenici si to stavljaju u svoje Mape osobnog razvoja**

Ključni pojmovi: Samopouzdanje, talent, osobne jakosti, Mapa sobnog razvoja

2. CIKLUS **(6., 7. i 8. razred)**

OSPOSOBIMO UČENIKE DA BUDU AKTIVNI GRAĐANI U DRUŠTVENOJ ZAJEDNICI ZAUZETI ZA RAZVOJ OPĆEG DOBRA !

Važno je da učenici upoznaju i razumiju kako je organizirana vlast u Republici Hrvatskoj, koje su nadležnosti i koje je mjesto i uloga građana u svemu tome. Zašto je važno da postanu aktivni građani u društvenoj zajednici i ispune svoju ulogu kako je to zapisano u Ustavu. Što znači poruka iz Ustava da su oni nositelji vlasti, da iz njih izvire vlast i da se za njih izvršava?

1. Građani i trodioba vlasti u Republici Hrvatskoj

- Hrvatska, zemlja ustavne demokracije. Narod, izvor ustavne vlasti
- Trodioba vlasti u Hrvatskoj.
- Zakonodavni dio vlasti – ima ovlast donositi zakone (Sabor Republike Hrvatske - zakonodavac je narod preko zastupnika u Saboru)
- Izvršni dio vlasti – ima ovlast provoditi i predlagati donošenje novih zakona (Vlada RH, predsjednik RH).
- Sudbeni dio vlasti – ima ovlast rješavati nesporazume glede tumačenja, primjene i djelovanja zakona (Vrhovni sud, županijski i općinski sudovi).
- Pojmovi pravde, vlasti i odgovornosti temelji su na kojima počiva pravni sustav.

2. Politika – javne politike (gospodarska, financijska, zdravstvena, obrazovna, socijalna, mirovinska, kulturna), institucije, političke stranke, normativni (zakonodavni) i provedbeni procesi

3. Koja su ustavna prava i odgovornost građana?

- Kako se Ustavom štite temeljna ljudska prava?
Objašnjenje osnovnih pojmova. Istraživanje Ustava RH i osnovnih pojmova, dokumentiranje, prezentiranje u razredu.
- Mogu li građani jedne demokratske zajednice reći „nije me briga za politiku“ i koje su posljedice takvog odnosa prema svojoj društvenoj zajednici?
- Jesu li to brižni i odgovorni građani zauzeti za opće dobro, ili?
- Mogu li građani nadgledati je li se pojedini ogranci vlasti pridržavaju proceduralne, korektivne i distributivne pravednosti – vrijednosti na kojima počiva ustavna demokracija?

4. Upravljanje Gradom Zagrebom

- Gdje se donose odluke o upravljanju gradom i tko ih donosi
- Ima li Grad Zagreb Gradsko vijeće učenika?
- Je li Grad Zagreb Grad prijatelj djece?
Učitelj daje uvodno objašnjenje. Učenici u grupnom radu i suradničkom učenju istražuju, dokumentiraju, iznose zaključke na plenarnom sastanku, pripremaju prezentacije i sl.

5. Medijacijske komunikacijske vještine

- Medijacijske komunikacijske vještine za prevenciju i mirno rješavanje sukoba.
- Medijacijske komunikacijske vještine za školsku medijaciju.
- Kako se postaje školski medijator/medijatorica?
- Zašto su važne medijacijske komunikacijske vještine za razvoj demokratske kulture u razredu, školi i društvenoj zajednici ?
- Zašto su medijacijske komunikacijske vještine alati za aktivno uključivanje u razvoj društvene zajednice?
- Zašto poslodavci danas posebno cijene osposobljenost za rad u grupi koja se stječe medijacijskim vještinama?
- Prednosti za učenika koji u Mapu osobnog razvoja može staviti potvrdu o osposobljenosti za medijacijske komunikacijske vještine ili za školskog medijatora/medijatoricu.

- Vježbanje medijskih društvenih vještina u školskom medijskom klubu.

6. Društveno ponašanje i organiziranje u uvjetima elementarnih nepogoda

- Grad Zagreb u uvjetima elementarnih nepogoda; društveno ponašanje i organiziranje; Potresi koji su zadesili Grad Zagreb 2020. i 2021., Zagrebačku županiju, Petrinju, Sisak te dijelove Krapinsko - zagorske županije, postavljaju specifične zahtjeve, znanje i osposobljenost za učinkovito organiziranje nadležnih službi i građana
- Spremnost pružanja prve pomoći svojim sugrađanima u uvjetima elementarnih nepogoda.
- Gdje se možemo osposobiti za pružanje prve pomoći?
- Kako se pripremiti i zaštititi u trenucima potresa i nakon njega?
- Kako štitimo sebe, svoje bližnje i sugrađane od epidemija kao što je covid?
- Učenje samozaštite od nasilja na internetu, od mamljenja, vrbovanja, trgovanja djecom i ljudima.

7. Zagreb i Dinamo

- Društveno ponašanje na navijačkim tribinama.
- Primjereno navijanje: Kao što su igrači na ponos kluba, i navijači trebaju biti na ponos kluba.
- Navijači su dvanaesti igrač.
- Navijači – ponos Zagreba primjerenim ponašanjem u Gradu prije i nakon natjecanja.
- Klubovi navijača u lokalnim zajednicama – kvartovima, mogu se organizirati i dobrovoljno pomagati ljudima u elementarnim nepogodama ili drugim ljudima u potrebi, kao što su pružali pomoć nakon potresa u Zagrebu i Banovini.
- Kwartovski klubovi navijača mogu organizirati čišćenje i uljepšavanje gradskih kvartova i javnih površina koje služe građanima.

8. Razvijanje zdravih stilova života u Gradu Zagrebu

- Prostor Grada treba biti čist. Nitko ne želi živjeti u prljavštini.
- Osnivanje učeničkih ekoloških patrola u kvartu oko škole. Evidentiraju, fotografiraju i dokumentiraju neželjene pojave te pohvaljuju dobra djela i postupke koje su uočili.

- Nakon sastanaka, druženja i igre ne smije ostati razbacan otpad po Gradu, već spremljen na za to predviđeno mjesto.
- Pazi se da nema šaranja po zidovima i fasadama Grada
- Razmišljanje o vlastitim prehrambenim sklonostima: Rasprava u grupi, koje su moje prehrambene navike dobre za zdravlje a koje su štetne. Donošenje zaključaka, izvješćivanje na plenarnom sastanku. Može se učenicima omogućiti da se likovno ili literarno izraze da im se pojača pouka njihovih zaključaka do koji su došli.

9. Razvijanje poduzetničkih, financijskih, medijskih i drugih umijeća kroz praktične aktivnosti škole i lokalne zajednice, kao što su - istraživački Projekt Građanin, volontiranje i druge aktivnosti.

10. Sličnosti i razlike između Mape osobnog razvoja i Europske putovnice za mobilnost

Istraživanje i uspoređivanje sličnosti i razlika.¹⁶

U Mapi osobnog razvoja (digitalna mapa, e-book) učenici evidentiraju i dokumentiraju svoju osposobljenost u kompetencijama koje stječu i njegove kolege u drugim europskim zemljama da mogu biti ravnopravni s njima u europskom društvenom i političkom kontekstu i konkurentni svojim radom, upravljanjem i stvaranjem u svojoj zemlji. Učenici evidentiraju i dokumentiraju svoje uspjehe i postignuća u nastavi, izvannastavnim i izvanškolskim aktivnostima. Osvrt ili pohvalu može upisati i učitelj i roditelj. To je dobar alat za profesionalnu orijentaciju učenika ako se namjenski koristi i vodi briga o sebi.

---

¹⁶ <http://www.europe.hr/documents/PUTOVNICA%20ZA%20MOBILNOST.pdf>
https://www.youtube.com/watch?v=hK6Wu219_wl&t=176s

3. CIKLUS

(1. i 2. razred četverogodišnjih; 1. razred trogodišnjih srednjoškolskih programa)

TVORIMO DRUŠTVENU PRAVDU – TEMELJNU KATEGORIJU DEMOKRACIJE I VLADAVINE PRAVA

1. Pravda, temeljna kategorija demokracije i vladavine prava – tri kategorije pravde: Proceduralna, korektivna i distributivna¹⁷

Uvodna objašnjenja pojmova. Učenici pregledavaju priručnik u digitalnom obliku. Ispisuju objašnjenja pojmova i njihov značaj za razvoj zdravih i pravednih demokratskih društvenih odnosa. Podijeljeni su u više skupina svaka skupina u suradničkom učenju priprema PPT koju predstavljaju u plenarnoj raspravi i na kraju donose zajedničke zaključke. Izrađuju plakat s ključnim pojmovima, određenjima iz priručnika i njihovim zaključcima.

2. Pravna država i suzbijanje korupcije

- načela i alati za funkcioniranje pravne države,
- Institut ograničenja vlasti (od Dubrovačke Republike, razvija se i postaje temeljno načelo demokracije. Vlast se ograničava zakonima, vremenom trajanja i dr.)
- uloga pravosuđa u pravnoj državi,
- osiguranje jednakih prava svih građana pred zakonom
- Zašto se zakonita prava građana ne mogu učinkovito zaštititi ako ne postoji pravna država?

---

¹⁷ *Zakon u razredu – prema kulturi vladavine prava i demokracije* (2012), Zagreb: Agencija za odgoj i obrazovanje (www.azoo.hr).

- Pravna država i ideologija: Zašto nametanje neke ideologije može biti prepreka u ostvarivanju jednakosti građana pred zakonom?

Ključni pojmovi i sintagme: pravna država, jednakost pred zakonom, korupcija, ideologija i nepristranost pravne države

3. Socijalna država

- Socijalna država znači ustavnu obvezu svih građana da sukladno svojim mogućnosti doprinose razvoju društva.
- Socijalna država na načelu solidarnosti pokriva troškove razvoja zdravstvenog, mirovinskog, obrazovnog sustava iz namjenskih doprinosa kroz porezni sustav.
- Pitanje socijalne solidarnosti razvija se u grani prava pod nazivom socijalno pravo ili pravo socijalne sigurnosti

Ključni pojmovi: Socijalna/društvena solidarnost, socijalna država i ustavna obveza svih građana, pravo socijalne sigurnosti

4. Tipovi političkih stranaka - demokršćanske, socijademokratske, liberalne, konzervativne

- Političke stranke u Hrvatskoj, njihovi programi i uloga u razvoju zajedničkog dobra
- Trebaju li stranke služiti samo svojim partikularnim interesima ili isključivo općem dobru svih građana?

Pojmovi: Tipovi političkih stranaka, stranke i razvoj zajedničkog dobra

5. Društvena kohezija i društvena anomija – stanje zdravlja i bolesti društva

- Što je društvena kohezija, a što društvena anomija?
- Izlaganje nastavnika, istraživanje učenika, analiziranje, dokumentiranje, rasprava u grupama i plenarno, PPT prezentacije, pisanje eseja, priopćenja za školski list, i sl. Korištenje određenja društvene anomije koju je dao sociolog Emile Durkheim.
- Istraživanje zašto Vijeće Europe i EU podržavaju razvoj društvene kohezije na razini preporuka, ali i financijski, kroz projekte koji vode društvenoj koheziji?
- Uvodno izlaganje i rasprava o tome može li se stanje društvene anomije liječiti? Kako? Kako građani mogu preventivno djelovati? (Korištenje metode „*Radionica budućnosti*“)

6. Ustavna prava i odgovornosti građana

Kada građani iscrpe sva sredstva kojima mogu preventivno utjecati na rješavanje nekog društvenog problema, kao što su prijedlozi za rješavanje problema, predstavke, žalbe, peticije, pravo na pravodobni odgovor, ostaju im krajnja sredstva koja donose društveni trošak, a to su prava na referendum, prava na prosvjed, štrajk, građanski neposluh, priziv savjesti.

7. Diskriminacija kao društvena pojava

- Mogući oblici pojave diskriminacije u društvu u odnosu na: rasu i boju kože, spol, jezik, vjeru, političko ili drugo uvjerenje, nacionalno podrijetlo, socijalno podrijetlo i klasni položaj - imovinu, rođenje, naobrazbu, društveni položaj, invalidnost ili druge osobine
- Uzroci i posljedice isključivanja za pojedinca, društvenu zajednicu i društvo u cjelini

8. Medijacija – učitelji i učenici miritelji i razvoj društvenih vještina

- Nastavak stjecanja medijacijskih društvenih vještina koje su važno umijeće za pojedinca i društvenu zajednicu.
- Objašnjavanje i vježbanje korištenja modela nenasilne komunikacije; aktivnog slušanja, empatije i asertivnosti, kodiranja, dekodiranja i parafraziranja; postavljanje otvorenih i zatvorenih pitanja, razlikovanje i oblikovanje Ja- i Ti-poruka
- Objašnjenje strukturnih elemenata sukoba; mapiranje sukoba i vrste sukoba
- Objašnjavanje i vježbanje prepoznavanja problemskih situacija i prepoznavanja dinamike razvoja emocija, načine reagiranja na ljutnju i obuzdavanje ljutnje, korištenje tehnike „hlađenja“, zajedničko rješavanje problemskih situacija
- Objašnjenje i vježbanje aktivnog slušanja osjećaja i potreba drugoga u različitim komunikacijskim situacijama
- Vježbanje preuzimanja odgovornost za vlastite osjećaje; za stavljanje sebe u poziciju druge osobe i parafraziranje ili preoblikovanje njezine poruke u različitim kontekstima u cilju rješavanja problemske situacije
- Umijeće donošenja odluka – važno životno umijeće, vrste odluka, model odlučivanja načini da se donošenje odluka olakša, vaganje mogućnosti, gledanje dugoročnih rezultata, razmatranje i odabir
- Objašnjenje i vježbanje procedure pravilnog korištenja svih medijatorskih vještina i načela – neutralnost, aktivno slušanje, ublažavanje napetosti, parafraziranje, vođenje razlučivanja pozicija od interesa i potreba sukobljenih strana, izvođenje prihvatljivog prijedloga za rješenje problema sporazumom ili nagodbom
- Objašnjenje i upoznavanje učenika s važnošću širenja mirjenja kao metode rada na sukobima u svim segmentima i čimbenicima obrazovanja, na relaciji škola- obitelj, učitelji – roditelji, učitelji – učenici, uprava – nastavničko vijeće, itd.“
- Vježbanje medijacije u školskom medijacijskom klubu

9. Grad Zagreb u uvjetima elementarnih nepogoda; društveno ponašanje i organiziranje

- Potresi koji su zadesili Grad Zagreb 2020. i 2021., Zagrebačku županiju, Petrinju, Sisak te dijelove Krapinsko - zagorske županije, postavljaju specifične zahtjeve, znanje i osposobljenost za učinkovito organiziranje nadležnih službi i građana
- Spremnost pružanja prve pomoći svojim sugrađanima u uvjetima elementarnih nepogoda.
- Gdje se možemo osposobiti za pružanje prve pomoći?
- Kako se pripremiti i zaštititi u trenucima potresa i nakon njega?
- Kako štitimo sebe, svoje bližnje i sugrađane od epidemija kao što je covid?

11. Zagreb i Dinamo

- Društveno ponašanje na navijačkim tribinama.
- Primjereno navijanje: Kao što su igrači na ponos kluba, i navijači trebaju biti na ponos kluba.
- Navijači su dvanaesti igrač.
- Navijači – ponos Zagreba primjerenim ponašanjem u Gradu prije i nakon natjecanja.
- Klubovi navijača u lokalnim zajednicama – kvartovima, mogu se organizirati i dobrovoljno pomagati ljudima u elementarnim nepogodama ili drugim ljudima u potrebi, kao što su pružali pomoć nakon potresa u Zagrebu i Banovini.
- Kwartovski klubovi navijača mogu organizirati čišćenje i uljepšavanje gradskih kvartova i javnih površina koje služe građanima.

12. Razvijanje zdravih stilova života u Gradu Zagrebu

- Grad Zagreb postaje metropola u koju rado dolaze turisti iz cijeloga svijeta.
Dive mu se jer ima jedinstvenu tradiciju i ljepotu koju nema ni jedan drugi grad u svijetu.
- Primjećujemo li i mi taj šarm?
- Grupni rad učenika: donošenje fotografija, tekstova, stihova i svega što svjedoči o ljepoti Grada. Svaka grupa izrađuje svoj profil grada ističući njegov šarm, ljepotu, plemenitost,

povijesne i umjetničke vrijednosti koje su otkrili u njemu. Izrađuju svoju digitalnu mapu ili plakat, ili turistički vodič kroz šarm i ljepotu Grada.

- Osnivanje učeničkih ekoloških patrola u kvartu oko škole. Evidentiraju, fotografiraju i dokumentiraju neželjene pojave te pohvaljuju dobra djela i postupke koje su uočili.
- Nakon sastanaka, druženja i igre ne smije ostati razbacan otpad po Gradu, već spremljen na za to predviđeno mjesto.
- Pazi se da nema šaranja po zidovima i fasadama Grada
- Razmišljanje o vlastitim prehrabnim sklonostima: Rasprava u grupi, koje su moje prehrabne navike dobre za zdravlje a koje su štetne. Donošenje zaključaka, izvješćivanje na plenarnom sastanku. Može se učenicima omogućiti da se likovno ili literarno izraze da im se pojača pouka njihovih zaključaka do koji su došli.
- Kako štitimo sebe, svoje bližnje i sugrađane od epidemija kao što je COVID?
- Učenje samozaštite od nasilja na internetu, od mamljenja, vrbovanja, trgovanja djecom i ljudima.

13. Sličnosti i razlike između Mape osobnog razvoja i Europske putovnice za mobilnost

Istraživanje i uspoređivanje sličnosti i razlika.¹⁸

U Mapi osobnog razvoja (digitalna mapa, e-book) učenici evidentiraju i dokumentiraju svoju osposobljenost u kompetencijama koje stječu i njegove kolege u drugim europskim zemljama da mogu biti ravnopravni s njima u europskom društvenom i političkom kontekstu i konkurentni svojim radom, upravljanjem i stvaranjem u svojoj zemlji. Učenici evidentiraju i dokumentiraju svoje uspjehe i postignuća u nastavi, izvannastavnim i izvanškolskim aktivnostima. Osvrt ili pohvalu može upisati i učitelj i roditelj. To je dobar alat za profesionalnu orijentaciju učenika ako se namjenski koristi i vodi briga o sebi.

---

¹⁸ <http://www.europe.hr/documents/PUTOVNICA%20ZA%20MOBILNOST.pdf>
https://www.youtube.com/watch?v=hK6Wu219_wl&t=176s

4. CIKLUS

(3. i 4. razred četverogodišnjih; 2. i 3. razred trogodišnjih srednjoškolskih programa)

10. Pravosudni sustav – treći ogranak vlasti

- Uloga pravosudnog sustava u zaštiti ljudskih prava i jednakosti pred zakonom
- Načela koja osiguravaju pravičnost pravosudnog sustava i na kojima se trebaju temeljiti odluke sudaca: pravna država, pretpostavka nevinosti, teret dokaza, zakonito postupanje, prava optuženika
- Načelo pravne države znači da su i vlada i oni kojima se vlada predmet djelovanja zakona
- Vladine odluke i postupci događaju se na temelju donesenih zakona, a ne samovoljnih radnji ili dekreta
- Pravna država je bitna je komponenta svakog slobodnog društva. Ako ona ne postoji, zakonita prava pojedinaca ne mogu se učinkovito zaštititi. *Tamo gdje prestaje zakon, počinje tiranija.*¹⁹
- Učenici dublje istražuju načela pravne države. Svaka skupina dobiva zadaću da istraži i definira jedno načelo. Obrazlaže zašto je ono važno za dobro i uspješno funkcioniranje društva i države. Zašto su načela zapreka društvenim nepravdama i socijalnoj mržnji prema društvenim zajednicama. Kako načela pravne države štite zajedničke interese građana i doprinose povjerenju u institucije. Glasnogovornici izlažu pred cijelom skupinom na plenarnom dijelu, koristeći PPT. O rezultatima svojih uvida i istraživanja učenici pišu esej, priopćenje za školski list, mrežni portal škole, lokalne medije.

➤ ¹⁹ Modul: Zakon u razredu – prema kulturi vladavine prava i demokracije, Priručnik za nastavnike, Marilyn R. Cover, Susan Marcus, Đuro Sessa, Marin Mrčela, Agencija za odgoj i obrazovanje, Zagreb, 2012.

11. Medijacija – učitelji i učenici miritelji i razvoj društvenih vještina

Nastavak stjecanja medijacijskih društvenih vještina važno je umijeće za pojedinca i društvenu zajednicu.

- Objašnjenje i vježbanje empatijskog i asertivnog dijaloga, umijeća govorenja i slušanja, jasnog izražavanja osjećaja i potreba, te dekodiranja kroz aktivno slušanje osjećaja i potreba drugoga u različitim komunikacijskim situacijama
- Objašnjavanje i vježbanje korištenja modela nenasilne komunikacije; aktivnog slušanja, empatije i asertivnosti, kodiranja, dekodiranja i parafraziranja; postavljanje otvorenih i zatvorenih pitanja, razlikovanje i oblikovanje Ja- i Ti-poruka
- Objašnjavanje i vježbanje prepoznavanja problemskih situacija i prepoznavanja dinamike razvoja emocija, načine reagiranja na ljutnju i obuzdavanje ljutnje, korištenje tehnike „hlađenja“, zajedničko rješavanje problemskih situacija
- Objašnjenje i vježbanje empatijski i asertivan dijalog, umijeće govorenja i slušanja, jasnog izražavanja osjećaja i potreba, te dekodiranje kroz aktivno slušanje osjećaja i potreba drugoga u različitim komunikacijskim situacijama
- Objašnjenje i vježbanje procedure pravilnog korištenja svih medijatorskih vještina i načela – neutralnost, aktivno slušanje, ublažavanje napetosti, parafraziranje, vođenje razlučivanja pozicija od interesa i potreba sukobljenih strana, izvođenje prihvatljivog prijedloga za rješenje problema sporazumom ili nagodbom
- Umijeće donošenja odluka, bitna pitanja za donošenje odluka, koje su različite vrste odluka? Što je model odlučivanja? Što otežava odluku?
- Objašnjenje i upoznavanje učenika s važnošću širenja mirjenja kao metode rada na sukobima u svim segmentima i čimbenicima obrazovanja, na relaciji škola-obitelj, učitelji – roditelji, učitelji – učenici, uprava – nastavničko vijeće, itd.“
- Vježbanje medijacije u školskom medijacijskom klubu

Ključni pojmovi: pojam i iskustvo suradnje, moderiranje radom skupine, iznošenje zaključaka, zastupanje razreda (skupine), zagovaranje, javni nastup, sažimanje dugih preklapajućih poruka u kratak i jasan govor.

14. Razvijanje zdravih stilova života u Gradu Zagrebu

- Kako bi Grad Zagreb trebao izgledati u budućnosti? Što mu još nedostaje da bude grad po mjeri i potrebama građana?
- Učenici se dijele po grupama i raspravljaju u Gradu budućnosti. Što će oni tražiti za svoj grad kad budu na položajima vlasti ili kad se kandidiraju na izborima? Svaka skupina dogovara svoj program razvoja Grada. U plenarnom dijelu ga predstavljaju verbalno i u digitalnom obliku. Mogu koristiti sva popratna sredstva (likovna, literarna, glazbena) da što realnije obrazlože potrebe Grada budućnosti. Na kraju mogu od svih prijedloga sačiniti jedan zajednički prijedlog kao dokaz da znaju prepoznati i uvažiti zajednički interes svih građana.
- Ostaje trajna zadaća briga čistoći prostora grada; da se ne razbacuje otpad, papiri, ambalaža, ne šaraju zidovi i sl. prilikom prolaska kroz Grad.
- Osnivanje učeničkih ekoloških patrola u kvartu oko škole. Evidentiraju, fotografiraju i dokumentiraju neželjene pojave te pohvaljuju dobra djela i postupke koje su uočili.
- Razmišljanje o vlastitim prehrambenim sklonostima: Rasprava u grupi, koje su moje prehrambene navike dobre za zdravlje a koje su štetne. Jesmo li popravili svoje prehrambene sklonosti ili ih pogoršali. Zbog čega se javljaju poremećaji prehrane kao što su bulimija i anoreksija? Istraživanje, dokumentiranje, rasprava, donošenje zaključaka u grupama i izvješćivanje na plenarnom sastanku. Učenici mogu koristiti vizualna, literarna ili glazbena sredstva da dublje dožive i zapamte zaključke i poruke do koji su došli.
- Učenje i prakticiranje samozaštite od nasilja na internetu, od mamljenja, vrbovanja, trgovanja djecom i ljudima.

12. Volontiranje i mogućnosti dobrovoljnog društvenog rada u Gradu Zagrebu

- Nakon uvodnih objašnjenja nastavnika i prikazivanja primjera dobre prakse, učenici u suradničkom učenju istražuju koje su sve potrebe za dobrovoljnim radom i volontiranjem u Gradu Zagrebu. Dokumentiraju i donose zaključke. Odlučuje se za aktivnosti koje bi oni mogli/željeli provesti

Pojmovi: volonterstvo, etički kodeks volontiranja, volonterska knjižica, priznavanje i vrednovanje volontiranja u nastavku školovanja ili pri zapošljavanju

13. Grad Zagreb u uvjetima elementarnih nepogoda; društveno ponašanje i organiziranje

- Potresi koji su zadesili Grad Zagreb 2020. i 2021., Zagrebačku županiju, Petrinju, Sisak te dijelove Krapinsko - zagorske županije, postavljaju specifične zahtjeve, znanje i osposobljenost za učinkovito organiziranje nadležnih službi i građana
- Spremnost pružanja prve pomoći svojim sugrađanima u uvjetima elementarnih nepogoda.
- Gdje se možemo osposobiti za pružanje prve pomoći?
- Kako se pripremiti i zaštititi u trenucima potresa i nakon njega?
- Kako štitimo sebe, svoje bližnje i sugrađane od epidemija kao što je covid?

14. Sličnosti i razlike između Mape osobnog razvoja i Europske putovnice za mobilnost

Istraživanje i uspoređivanje sličnosti i razlika.²⁰

---

²⁰ <http://www.europe.hr/documents/PUTOVNICA%20ZA%20MOBILNOST.pdf>
https://www.youtube.com/watch?v=hK6Wu219_wl&t=176s

U Mapi osobnog razvoja (digitalna mapa, e-book) učenici evidentiraju i dokumentiraju svoju osposobljenost u kompetencijama koje stječu i njegove kolege u drugim europskim zemljama da mogu biti ravnopravni s njima u europskom društvenom i političkom kontekstu i konkurentni svojim radom, upravljanjem i stvaranjem u svojoj zemlji. Učenici evidentiraju i dokumentiraju svoje uspjehe i postignuća u nastavi, izvannastavnim i izvanškolskim aktivnostima. Osvrt ili pohvalu može upisati i učitelj i roditelj. To je dobar alat za profesionalnu orijentaciju učenika ako se namjenski koristi i vodi briga o sebi.

OČEKIVANJA GRAĐANSKOG ODGOJA I OBRAZOVANJA U POVEZANOSTI S MEĐUPREDMETNIM TEMAMA:²¹

GRAĐANSKI ODGOJ I OBRAZOVANJE

goo A.2.1. Ponaša se u skladu s ljudskim pravima u svakodnevnom životu.

goo A.2.2. Aktivno zastupa ljudska prava.

goo B.2.1. Promiče pravila demokratske zajednice.

goo B.2.2. Sudjeluje u odlučivanju u demokratskoj zajednici.

goo C.2.1. Sudjeluje u unaprjeđenju života i rada škole.

goo C.2.2. Promiče solidarnost u školi.

goo C.2.3. Promiče kvalitetu života u školi i demokratizaciju škole.

goo C.2.4. Promiče razvoj školske kulture i demokratizaciju škole.

UPORABA INFORMACIJSKE I KOMUNIKACIJSKE TEHNOLOGIJE

ikt A.2.1. Učenik prema savjetu odabire odgovarajuću digitalnu tehnologiju za obavljanje zadatka.

ikt A.2.2. Učenik se samostalno koristi njemu poznatim uređajima i programima.

ikt A.2.3. Učenik se odgovorno i sigurno koristi programima i uređajima.

ikt A.2.4. Učenik opisuje utjecaj tehnologije na zdravlje i okoliš.

---

²¹ Građanski odgoj i obrazovanje https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_10_217.html,
Osobni i socijalni razvoj https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_7_153.html,
Učiti kako učiti https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_7_154.html,
Zdravlje https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_10_212.html,
Poduzetništvo https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_7_157.html;
Uporaba informacijske i komunikacijske tehnologije https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_7_150.html, i
Održivi razvoj https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_7_152.html

ikt B.2.1. Učenik uz povremenu učiteljevu pomoć komunicira s poznatim osobama u sigurnome digitalnom okružju.

ikt B.2.2. Učenik uz povremenu učiteljevu pomoć surađuje s poznatim osobama u sigurnome digitalnom okružju.

ikt B.2.3. Učenik primjenjuje komunikacijska pravila u digitalnome okružju.

ikt C.2.1. Učenik uz povremenu učiteljevu pomoć ili samostalno provodi jednostavno istraživanje radi rješenja problema u digitalnome okružju.

ikt C.2.2. Učenik uz učiteljevu pomoć ili samostalno djelotvorno provodi jednostavno pretraživanje informacija u digitalnome okružju.

ikt C.2.3. Učenik uz učiteljevu pomoć ili samostalno uspoređuje i odabire potrebne informacije među pronađenima.

ikt C.2.4. Učenik uz učiteljevu pomoć odgovorno upravlja prikupljenim informacijama.

ikt D.2.1. Učenik se izražava kreativno i planira svoje djelovanje jednostavnim metodama za poticanje kreativnosti u ikt okružju.

ikt D.2.2. Učenik rješava jednostavne probleme s pomoću digitalne tehnologije.

ikt D.2.3. Učenik sam ili u suradnji s drugima preoblikuje postojeća digitalna rješenja ili stvara nove uratke i smišlja ideje.

ikt D.2.4. Učenik izdvaja i razvrstava oznake vlasništva djela i licencije za dijeljenje sadržaja koje treba poštovati.

ODRŽIVI RAZVOJ

odr A.2.1. Razlikuje pozitivne i negativne utjecaje čovjeka na prirodu i okoliš.

odr A.2.2. Uočava da u prirodi postoji međudjelovanje i međuovisnost.

odr A.2.3. Razmatra utjecaj korištenja različitih izvora energije na okoliš i ljude.

odr B.2.1. Objašnjava da djelovanje ima posljedice i rezultate.

odr B.2.2. Prepoznaje primjere održivoga razvoja i njihovo djelovanje na lokalnu zajednicu.

odr B.2.3. Opisuje kako pojedinac djeluje na zaštitu prirodnih resursa.

odr C.2.1. Solidaran je i empatičan u odnosu prema ljudima i drugim živim bićima.

odr C.2.2. Razlikuje osobnu od opće dobrobiti.

odr C.2.3. Prepoznaje važnost očuvanje okoliša za opću dobrobit.

OSOBNI I SOCIJALNI RAZVOJ

osr A.2.1. Razvija sliku o sebi.

osr A.2.2. Upravlja emocijama i ponašanjem.

osr A.2.3. Razvija osobne potencijale.

osr A.2.4. Razvija radne navike.

osr B.2.1. Opisuje i uvažava potrebe i osjećaje drugih.

osr B.2.2. Razvija komunikacijske kompetencije.

osr B.2.3. Razvija strategije rješavanja sukoba.

osr B.2.4. Suradnički uči i radi u timu.

osr C.2.1. Razlikuje sigurne od nesigurnih situacija u zajednici i opisuje kako postupiti u rizičnim situacijama.

osr C.2.2. Prihvaća i obrazlaže važnost društvenih normi i pravila.

osr C.2.3. Pridonosi razredu i školi.

osr C.2.4. Razvija kulturni i nacionalni identitet zajedništvom i pripadnošću skupini.

PODUZETNIŠTVO

podA.2.1. Primjenjuje inovativna i kreativna rješenja.

podA.2.2. Snalazi se s neizvjesnošću i rizicima koje donosi.

podA.2.3. Upoznaje mogućnosti razvoja karijere i profesionalnoga usmjeravanja.

pod B.2.1. Razvija poduzetničku ideju od koncepta do realizacije.

pod B.2.2. Planira i upravlja aktivnostima.

pod B.2.3. Prepoznaje važnost odgovornoga poduzetništva za rast i razvoj pojedinca i zajednice.

pod C.2.1. Istražuje procese proizvodnje dobara, pružanja usluga i gospodarske djelatnosti u zajednici.

pod C.2.2. Prepoznaje osnovne tržišne odnose / procese razmjene.

pod C.2.3. Prepoznaje ulogu novca u osobnome i obiteljskome životu.

UČITI KAKO UČITI

Uku A.2.1. Upravljanje informacijama

Uz podršku učitelja ili samostalno traži nove informacije iz različitih izvora i uspješno ih primjenjuje pri rješavanju problema.

uku A.2.2. Primjena strategija učenja i rješavanje problema

Učenik primjenjuje strategije učenja i rješava probleme u svim područjima učenja uz praćenje i podršku učitelja.

uku A.2.3. Kreativno mišljenje

Učenik se koristi kreativnošću za oblikovanje svojih ideja i pristupa rješavanju problema.

uku A.2.4. Kritičko mišljenje

Učenik razlikuje činjenice od mišljenja i sposoban je usporediti različite ideje.

uku B.2.1. Planiranje

Uz podršku učitelja učenik određuje ciljeve učenja, odabire pristup učenju te planira učenje.

uku B.2.2.Praćenje

Na poticaj učitelja učenik prati svoje učenje i napredovanje tijekom učenja.

uku B.2.3.Prilagodba učenja

Uz podršku učitelja, ali i samostalno, prema potrebi učenik mijenja plan ili pristup učenju.

uku B.2.4.Samovrednovanje/ samoprocjena

Na poticaj učitelja, ali i samostalno, učenik samovrednuje proces učenja i svoje rezultate te procjenjuje ostvareni napredak.

uku C.2.1.Vrijednost učenja

Učenik može objasniti vrijednost učenja za svoj život.

uku C.2.2.Slika o sebi kao učeniku

Učenik iskazuje pozitivna i visoka očekivanja i vjeruje u svoj uspjeh u učenju.

uku C.2.3. Interes

Učenik iskazuje interes za različita područja, preuzima odgovornost za svoje učenje i ustraje u učenju.

uku C.2.4.Emocije

Učenik se koristi ugodnim emocijama i raspoloženjima tako da potiču učenje i kontrolira neugodne emocije i raspoloženja tako da ga ne ometaju u učenju.

uku D.2.1.Fizičko okružje učenja

Učenik stvara prikladno fizičko okružje za učenje s ciljem poboljšanja koncentracije i motivacije.

uku D.2.2.Suradnja s drugima

Učenik ostvaruje dobru komunikaciju s drugima, uspješno surađuje u različitim situacijama i spreman je zatražiti i ponuditi pomoć.

ZDRAVLJE

zdr A.2.1 Objašnjava što je pubertet i koje promjene donosi.

zdr A.2.2 / A. Razlikuje pravilnu od nepravilne prehrane i razumije važnost pravilne prehrane za zdravlje.

zdr A.2.2 / B. Primjenjuje pravilnu tjelesnu aktivnost sukladno svojim sposobnostima, afinitetima i zdravstvenom stanju.

zdr A.2.3 Opisuje važnost održavanja pravilne osobne higijene za očuvanje zdravlja s naglaskom na pojačanu potrebu osobne higijene tijekom puberteta.

zdr B.2.1 / A. Razlikuje vrste komunikacije.

zdr B.2.1 / B. Prepoznaje i procjenjuje vršnjačke odnose.

zdr B.2.1 / C. Razlikuje vrste nasilja i načine nenasilnoga rješavanja sukoba.

zdr B.2.2 / A. Prepoznaje i opisuje razvojne promjene u sebi i drugima.

zdr B.2.2 / B. Objašnjava pravo na izbor.

zdr B.2.2 / C. Uspoređuje i podržava različitosti.

zdr B.2.3 / A. Opisuje zdrave životne navike.

zdr B.2.3 / B. Nabraja i opisuje rizike koji dovode do razvoja ovisničkih ponašanja.

zdr C.2.1 / A. Objašnjava opasnosti u prometu.

zdr C.2.1 / B. Opisuje najčešće opasnosti u kućanstvu i okolini te osnovne postupke zaštite.

zdr C.2.1 / C. Prepoznaje opasnosti od pretjeranoga korištenja ekranom.

zdr C.2.2 / A. Opisuje kako postupiti pri najčešćim akutnim zdravstvenim smetnjama u školskoj dobi.

zdr C.2.2 / B. Usvaja pravila pružanja prve pomoći i pomaganja učenicima sa zdravstvenim teškoćama.

zdr C.2.3 Procjenjuje kada je potrebno javiti se liječniku pri najčešćim akutnim zdravstvenim smetnjama u školskoj dobi.